

A: KOLEKTIVIZACE ZMĚNILA VENKOV A POSTIHLA STATISÍCE LIDÍ.

Ideu kolektivizace – čili zániku soukromého zemědělství – převzali českoslovenští komunisté od Sovětského svazu, kde ji provedli na většině území v letech 1928 až 1937. Doprovázely ji popravky a deportace, násilné odebírání obilí lidem vedlo k hladomoru.

V Československu začala kolektivizace brzy po převratu v únoru 1948. Do té doby přitom komunisté tvrdili, že k ní nedojde, partajní ministr zemědělství Július Ďuriš ji ale ve skutečnosti připravoval. „Jedno z hlavních hesel, se kterým KSČ vyhrála volby v květnu 1946, bylo to, že slibovala půdu v rámci pozemkové reformy a zároveň ujišťovala zemědělce a živnostníky o tom, že soukromé hospodaření a podnikání bude zachováno. Tyto sliby potom samozřejmě dodrženy nebyly,“ připomíná historik Jiří Urban z Ústavu pro studium totalitních režimů.

V únoru 1949 byl schválen zákon o jednotných zemědělských družstvech (JZD). První rok probíhalo združstevňování zvolna, přestože již v dubnu vyjeli mezi zemědělce propagandisté, kteří přesvědčovali ke vstupu do družstev. Dobrovolně do nich vstupovali převážně jen nemajetní lidé bez půdy. Po roce existovala jen necelá třicítka družstev na sedmi tisících hektarech polností.

S nezájmem sedláků se komunistické orgány rozhodly bojovat po svém – nevybíravým nátlakem. Na konci nejvýraznější kolektivizační etapy v roce 1953 již existovalo přes šest a půl tisíce JZD spravujících více než dva miliony hektarů zemědělské půdy. Totalitní moc používala k náboru sedláků celou řadu donucovacích prostředků. Soukromě hospodařícím rolníkům stát například předepisoval vysoké povinné dodávky obilí, masa a dalších produktů. Za jejich nesplnění jim hrozilo zabavení zásob, nucené výmlaty, peněžité tresty i vězení.

Největším vlastníkův režim půdu zkonfiskoval a vystěhoval je do pohraničí, kde museli pracovat jako dělníci na státních statcích. Zlomit odpor sedláků se snažil i provokacemi Státní bezpečnosti a následnými zinscenovanými procesy, jejichž výsledkem byly mnohaleté tresty nucených prací i tresty smrti.

Od srpna 1950 do března 1951 takto bylo potrestáno téměř 50 tisíc zemědělců. Ačkoli propaganda hlásala boj proti „vesnickým boháčům“, osm z deseti odsouzených vlastnilo půdu jen o rozloze do 20 hektarů.

Částečnou nápravu majetkových křivd přinesly až polistopadové restituice, mnoho bezpráví však zůstalo dodnes neodčiněno. Naprostá většina strůjců násilné kolektivizace zůstala nepotrestána. Dopady morálních i materiálních škod, ztráty vztahu k půdě a celkového rozvratu venkova jsou patrné na české vesnici dodnes.

ZDROJ:

Kolektivizace změnila venkov a postihla statisíce lidí. Začala před 70 lety. ČT 24 [online]. Česká televize, 21. 3. 2018 [cit. 18. 11. 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2425960-kolektivizace-zmenila-venkov-a-postihla-statisice-lidi-zacala-pred-70-lety>

B: MEZE

Kamenné masivní mezníky, příkopy, křoviny, pěšiny apod. zřetelně po desetiletí oddělovaly nejen pole, ale s nimi i různé způsoby obhospodařování půdy a často rozporné zájmy jednotlivých vlastníků.

Katastrální mapy se po léta neustále měnily i v souvislosti s probíhající první pozemkovou reformou a dalšími hospodářskými úpravami půdy za první republiky. Stále však v realitě i kvůli chybějícím zákonným úpravám převládala rozptýlená políčka nevhodných tvarů se špatným přístupem a obtížným užitím mechanizace.

Tento stav se začal zásadně měnit až po druhé světové válce, kdy došlo v návaznosti na retribuční dekrety prezidenta Edvarda Beneše k přerozdělení zkonfiskované půdy Němců, Maďarů a zrádců. Posléze byla konfiskovaná půda v držení velkostatků i menších statkářů nejprve přerozdělena ve prospěch malých a středních rolníků a pak do vlastnictví státních statků a prvních předchůdců jednotných zemědělských družstev.

Již při scelování pozemků pro první státní statky došlo k nevhodným zásahům do krajiny. Skutečné vyvrcholení tohoto destruktivního přístupu k venkovské krajině představovalo násilné rozorávání mezí na počátku 50. let a vytváření velkých lánů pro potřeby JZD vyšších typů. Rozorávání mezí a polních cest mělo být vrcholem myšlenky kolektivního hospodaření v boji proti „vesnickým boháčům“ a ostatním „škůdcům“, kteří lpí na soukromém vlastnictví. Od společné rostlinné výroby na scelených lánech byl už jen krůček ke kýženému dovršení socialistického typu hospodaření. Z hlediska užití mechanizace bylo scelování obdělávaných ploch účelné i potřebné.

Politicky motivované rozorávání mezí však nezohledňovalo možné negativní ekologické následky. Při scelování zmizely tisíce hektarů přírodní vegetace, byly vykáceny desítky kilometrů stromořadí apod. Půda byla vystavena větrné i vodní erozi se všemi dalšími důsledky: poklesem bonity půdy, snižováním výnosů, znečištěním vodních zdrojů zejména dusíkatými umělými hnojivy, zanášením toků a nádrží. Scelování polí, likvidace mezí, cest i drobných sakrálních památek a s tím spojený tlak na přejmenování krajiny (likvidace pomístních názvů), to vše se výrazně promítlo nejen do podoby krajiny, ale též do charakteru venkovského společenství. Spolu se zásahem do krajiny byl proveden i zásah do paměti a tradic českého venkova.

ZDROJ:

Meze. Ústav pro studium totalitních režimů [online], 2015 [cit. 18. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/citanka-kolektivizace/zdruzstevnovani/meze/>